

EXAMENSARBETE

Fyra staters intervention i Koreas återföreningsfråga

En neoklassisk analys

SOFIA MATTI

Samhällsvetenskapliga och ekonomiska utbildningar

STATSVETARPROGRAMMET • C-NIVÅ

Institutionen för Industriell ekonomi och samhällsvetenskap

Avdelningen för Statsvetenskap - Historia - Geografi

Vetenskaplig handledare: Carina Lundmark

SAMMANFATTNING

Efter andra världskrigets slut blev Korea uppdelat mellan de två segrarmakterna USA och Sovjetunionen och ännu i dag består Koreahalvön av två stater; Nord- och Sydkorea. Alltsedan Korea delades har både nord- och sydsidan haft ett gemensamt mål i sikte-återförening, men återföreningsfrågan är inte bara en angelägenhet mellan Koreahalvöns två stater, utan ett spel mellan stormakterna USA, Ryssland, Kina och Japan.

Denna uppsats syftar till att analysera USA, Ryssland, Kina och Japans intervention och agerande i frågan om Koreas återförening, samt undersöka vilken inställning dessa stater har till en återförening av Nord- och Sydkorea. Det teoretiska instrumentet i uppsatsen grundar sig på neorealismens och hegemoniskolans tankar om staters beteende, liksom maktfördelning mellan stater, och det kommer i uppsatsen undersökas om stormakterna agerat enligt neorealismens och hegemoniskolans principer om staters beteende och maktfördelning. De frågor som kommer att besvaras i uppsatsen är (1) Vilka intressen har USA, Ryssland, Kina och Japan i återföreningsfrågan och vilken roll spelar dessa stater? (2) Finns det några tendenser till samarbete för att lösa Koreafrågan eller handlar staterna endast utifrån egna intressen och konkurrens? (3) Hur ser maktfördelningen ut mellan dessa stater i fråga om Korea?

Enligt neorealismen består det internationella systemet av enheter (stater) och en struktur (hur staterna är relaterade till varandra). Staterna är de centrala aktörerna i internationell politik och eftersom staterna inte accepterar någon högre auktoritet än sig själva, medför det att det globala politiska systemet får en anarkisk karaktär. Det anarkiska systemet framförer en viss osäkerhet hos staterna och eftersom alla stater har någon form av militär kapacitet innebär det att varje stat kommer att utgöra ett potentiellt hot mot övriga stater. Detta leder till konkurrens mellan staterna, vilka därför tvingas att handla på ett omoraliskt sätt för att hela tiden försäkra sin egen överlevnad och sina nationella intressen. Lösningen på den osäkerhet som anarkin skapar är att en dominerande stat, eller hegemon, träder fram och kontrollerar systemet. Hegemonen ska motverka anarkins hinder för samarbete över gränserna och den ska verka för stabilitet i systemet. Den maktposition som hegemonen innehar är motsatsen till det jämviktsförhållande som råder när det existerar en maktbalans mellan staterna, men i och med att staterna i det

internationella systemet är rationella, kommer att gå ihop och motverka hegemonens makt. Det anarkiska systemet kommer till slut att resultera i en maktbalans.

Vad gäller spelet om Koreas framtid så är USA, Ryssland, Kina och Japan tveklöst de mest betydelsefulla externa aktörerna. Samtliga stormakter är positivt inställda till en fredlig återförening mellan Nord- och Sydkorea med förutsättning att de själva inte förlorar någonting i makt på att Korea enas. Precis som neorealismen antyder tvingas staterna agera som konkurrenter för att försäkra sin egen ställning i det internationella systemet och de samarbetar endast i syfte att gynna det egna landet. USA, Ryssland, Kina och Japan visar i och med sitt agerande i Koreafrågan att de alla är maktsträvande stater som till varje pris vill undvika att en stat dominerar allt för mycket i återföreningsfrågan. De tar därför avstånd från ett moraliskt beteende, eftersom det inte finns utrymme för ett moraliskt beteende i spelet om Korea. Samtliga stater strävar efter stabilitet och jämvikt, de försöker med andra ord upprätthålla maktbalans och maktfördelningen i återföreningsfrågan har till stor del varit multipolär.

INNEHÅLL

1. INTRODUKTION - SITUATIONEN PÅ KOREAHALVÖN	1
1.1 Syfte och frågor	2
1.2 Metod och material	3
1.3 Avgränsningar	4
1.4 Disposition	5
2. STATSCENTRERADE PERSPEKTIV PÅ INTERNATIONELL POLITIK	6
2.1 Neorealism	8
2.1.1 Den anarkiska världsordningen	10
2.2 Hegemoniskolan	11
2.2.1 Neorealisternas syn på hegemonibegreppet	12
2.3 Sambandet mellan neorealismen och hegemoniskolan	13
3. MODELL ÖVER STATERS BETEENDE OCH MAKTFÖRDELNING	16
3.1 De neorealistiska principerna om staters beteende	16
3.2 Hegemoniskolans antagande om maktfördelning mellan stater	17
3.3 Teoretisk modell	17
4. KOREAS ÅTERFÖRENINGSPROBLEM - ETT SPEL MELLAN STORMAKTER	20
4.1 Koreakriget	20
4.2 Dagens situation på Koreahalvön	21
4.3 Förutsättningar för en återförening	22
4.4 Överblick på dagens situation i Korea	24
5. STORMAKTERNAS INTERVENTION I KOREA	26
5.1 USA	26

5.2 Ryssland	28
5.3 Kina	28
5.4 Japan	30
5.5 Samarbete och konkurrens	31
5.6 Maktfördelning	33
5.7 Sammanfattning av stormakternas inställning till återföreningsfrågan	34
6. STATERNAS BETEENDE OCH MAKTFÖRDELNING I FRÅGA OM KOREA	35
6.1 Samarbete och moral eller konkurrens och icke-moral?	37
6.2 Hegemoniskt statssystem och unipolaritet eller maktbalans och multipolaritet?	38
7. KONKLUSIONER	39
KÄLLOR OCH LITTERATUR	41

1. INTRODUKTION - SITUATIONEN PÅ KOREAHALVÖN

Förändringarna går snabbt på Koreahalvön. Järnvägen mellan Nord- och Sydkorea byggs nu upp efter 50 år, idrottsmän från nord besöker syd, en telefonlinje har öppnats mellan länderna och Nordkorea har inlett ekonomiska reformer (Ornbrand/Hellman 2002: 3). Sedan några år tillbaka har Nordkorea också börjat bryta sin isolering från västvärlden. En återförening mellan nord och syd ses som ett naturligt mål för en försoningspolitik och paralleller dras ofta till den tyska återföreningen. Det delade Korea ter sig som en kvarleva från kalla kriget.

Under nästan 1300 år var Korea ett enat land, men ockuperades under början av 1900-talet av Japan. I och med Japans nederlag i andra världskriget blev Korea uppdelat längs den 38:e breddgraden mellan de två segrarmakterna USA och Sovjet, varvid den norra delen skulle befrias av Sovjet och den södra av USA. Det alltmer spända förhållandet mellan de två supermakterna under kalla kriget medförde att den planerade återföreningen av de två landsdelarna inte kunde genomföras, utan 1948 etablerades Republiken Korea (Sydkorea) och demokratiska Folkrepubliken Korea (Nordkorea)

Alltsedan Korea delades har både nord- och sydsidan haft ett gemensamt mål i sikte – återförening (Cornell 1999: 5)

Koreas återföreningsfråga kan sägas vara ett spel mellan stormakter. Förutom återföreningsfrågans två interna aktörer; Nord- och Sydkorea, så är Koreas framtid en intressefråga för fler yttre deltagare. Framförallt USA, Ryssland, Kina och Japan har visat att de till varje pris vill ha ett finger med i spelet på den koreanska halvön (Ornbrand/Hellman 2002: 4). Skulle Korea bli ett enat land innebär det en farlig konkurrent för samtliga stormakter eftersom ett förenat Korea blir ett stort land med omkring 70 miljoner invånare (Internet 1). Huruvida ett enat Korea skulle uppträda på den internationella arenan och vilka eller vilken stat Korea väljer att samarbeta med, är av avgörande betydelse för hur stormakterna agerar i återföreningsfrågan. USA, Ryssland, Kina och Japan fruktar nämligen att ett enat Korea agerar på ett sådant sätt att de själva förlorar makt. Det är svårt att kunna förutse vad som kommer att hända på Koreahalvön och hur en eventuell återförening skulle påverka ländernas relationer till stormakterna samt

hur den säkerhetspolitiska maktstrukturen och balansen skulle komma att förändras i regionen om en återförening av Nord- och Sydkorea skulle äga rum. Samtliga stormakter är positivt inställda till en återförening mellan Syd- och Nordkorea, men de har olika uppfattningar hur ett enat Korea bör se ut. USA, Ryssland, Kina och Japan har olika intressen i återföreningsfrågan och det är flera olika faktorer som styr stormakternas inblandning på Koreahalvön (Ornbrand/Hellman 2002: 5).

För att kunna studera yttre staters inblandning i Koreas återföreningsfråga och på vilket sätt dessa externa aktörer agerar, kan den neorealismiska skolan användas som teoretiskt instrument. Utifrån neorealismen går det att analysera staters uppträdande på den internationella arenan. Neorealismen är en teori utformad för att förklara hur stater agerar under den internationella anarkin som skapas i och med frånvaron av ett globalt ledarskap. Det är en system-nivå-teori som reflekterar över staters beteende och valmöjligheter i olika säkerhetspolitiska processer. Hegemoniskolans anhängare hävdar att en stat innehar en dominerande position över andra stater i det internationella systemet. Denna idé utgör ett komplement till neorealismen och de två skolornas tankar vävs samman på idén om det internationella systemets troliga polaritet; att stater går ihop och bildar allianser för att undvika en dominerande stormakt eller hegemon (Bengtsson 2001: 21). Hur har då de fyra externa aktörerna; USA, Ryssland, Kina och Japan agerat i frågan om Koreas återförening?

1.1 Syfte och frågor

Syftet med denna uppsats är att utifrån neorealismen och hegemoniskolan analysera USA, Ryssland, Kina och Japans intervention och agerande i frågan om Koreas återförening, samt att undersöka vilken inställning dessa stater har till en återförening av Nord- och Sydkorea. Detta är intressant, eftersom återföreningsfrågan är något som länge varit aktuellt på Koreahalvön. För att syftet ska kunna uppfyllas är det nödvändigt att besvara ett antal frågor:

- Vilka intressen har USA, Ryssland, Kina och Japan i återföreningsfrågan och vilken roll spelar dessa stater?
- Finns det några tendenser till samarbete och moraliskt beteende för att lösa Koreafrågan eller handlar staterna endast utifrån icke-moral och egna intressen?
- Hur ser maktfördelningen ut mellan dessa stater i fråga om Korea?

Begreppet moral betyder i detta sammanhang staternas förmåga att handla i enlighet med allmänt accepterade regler för rätt och orätt samt gott och ont. Staternas moral visar sig i vad de gör eller vad de underlåter sig att göra för att uppnå nationella intressen och mål.

1.2 Metod och material

Uppsatsen grundar sig på en studie, av för ämnet, relevant litteratur, där den neorealistiska skolan och hegemoniskolan kommer att knytas samman med USA, Rysslands, Kinas och Japans utrikespolitiska agerande i avseende på Koreas återföreningsfråga. Både den teoretiska och empiriska delen av uppsatsen är av deskriptiv karaktär, men uppsatsen har även en analytisk prägel, eftersom teorin och empirin binds samman i ett analyskapitel.

För att kunna besvara frågeställningarna utgår uppsatsen från studier rörande den neorealistiska teorin. Det teoretiska materialet består till stor del av författare inom ämnet internationella relationer, däribland Kenneth N Waltz bok *Theory of international politics* (1979). Anledningen till att Waltz bok valts att bearbeta i uppsatsen är att Waltz är ett av de absolut tyngsta namnen inom den neorealistiska skolan. John M Hobson, som är lektor i Internationella Relationer vid Sydneys Universitet har skrivit boken *The State and International Relations* (2000), vilken presenterar neorealismen på ett väldigt lättförståligt sätt och Hobson kommer precis som Waltz att användas i uppsatsens teorikapitel. Rikard Bengtsson, Magnus Ericson, Martin Hall och Annica Kronsell är alla forskare verksamma vid Statsvetenskapliga institutionen vid Lunds Universitet. De har tillsammans utgivit boken *Perspektiv på världspolitik* (2001). Boken bygger på dessa personers omfattande forskning inom internationell politik och den beskriver olika statscentrerade teorier på ett tydligt och överskådligt sätt, varför antologin också används som material i denna uppsats. *Makt och internationella relationer* (2000) är likaså en antologi, skriven av författare verksamma vid Padrigu, institutionen för freds- och konfliktforskning vid Göteborgs universitet. Denna bok presenterar hegemoniskolan mycket utförligt och är därför till stor hjälp vid utredningen av denna skolas tankar och idéer.

När det kommer till empirin så kommer flertalet böcker att bearbetas, däribland Erik Cornells bok *Nordkorea- sändebud till paradiset* (1999) som skrevs i samband med att Sverige upprättade en ambassad i Nordkoreas huvudstad Pyongyang 1974. Cornells bok

ger bra historisk överblick av händelserna på den koreanska halvön. Annan litteratur som kommer att användas är bland annat Jae-Suk Lees doktorsavhandling *Rethinking the Korean unification question* (1996), framlagd vid avdelningen för Koreanska vid Stockholms Universitet. En tidsskrift i serien Världspolitikens dagsfrågor skriven av: Fredrika Ornbrant och Jonas Hellman heter *Koreansk återförening i sikte* (2002). Denna tidsskrift som ges ut av Utrikespolitiska Institutet ger en mycket bra bild över situationen på Koreahalvön i dag samt de fyra stormakternas intressen och intervention i Koreas återföreningsfråga.

En del av materialet är även hämtat från Internet, däribland IAES särskilda om Nordkorea, liksom FN: s särskilda sida om Sydkorea, rekommenderade av Utrikespolitiska Institutet. Även tidningen Dagens Nyheter har använts som källa i uppsatsen.

Materialet kan vara vinklat, jag tänker främst på de tidningsartiklar som nyttjats, men detta kommer att has i åtanke när materialet bearbetas. Den mesta av litteraturen är dock skriven ur en objektiv synvinkel av forskare eller lektorer, vilket bidrar till att skildringen av återföreningsfrågan liksom staternas agerande blir så rättvis som möjligt.

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen kommer att undersöka fyra staters intervention i återföreningsfrågan mellan Nord- och Sydkorea. Anledningen till att just USA, Ryssland, Kina och Japan kommer att studeras beror på att de är de dominerande staterna i frågan om Koreahalvöns framtid, både ekonomiskt, politiskt och militärt. Taiwan, som trots den regionala närheten till Koreahalvön, har valts att inte studeras i uppsatsen på grund av Taiwans mer angelägna återföreningsfråga med Kina. En historisk tillbakablick på Koreas situation och dessa staters förhållande till Koreahalvön anses därför vara nödvändig, för att förstå de nuvarande förutsättningarna, men uppsatsen kommer enbart att behandla händelser som skett under senare hälften av 1900- talet och framåt, då dessa anses som särskilt relevanta för uppsatsens syfte.

1.4 Disposition

Uppsatsen kommer först att behandla de två skolbildningarna idealism och realism för att läsaren ska få en bredare förståelse för neorealismens - och hegemoniskolans idéer. I kapitel två presenteras hegemoniskolans tanke-system liksom neorealismen och dess syn på staters beteende under internationell anarki. Kapitel tre består av uppsatsens teoretiska modell, baserad på neorealismens och hegemoniskolans syn på den internationella maktfördelningen samt staters beteende i en anarkisk världsordning. I kapitlet efter detta följer en genomgång av Koreahalvöns historia med avseende på återföreningsfrågan liksom dagens förutsättningar för en återförening och hur förhållandena på Koreahalvön ser ut i dag. Kapitel fem går igenom de olika stormakternas syn på återförening, samt efter vilka behov de har agerat i denna fråga. Därpå kopplas teori och empiri samman i en analysmodell för att kunna besvara uppsatsens syfte; hur fyra externa aktörer agerat i Koreas återföreningsfråga.

2. STATSCENTRERADE PERSPEKTIV PÅ INTERNATIONELL POLITIK

Inom ämnet internationella relationer finns det ett flertal utarbetade teorier. I detta kapitel kommer två huvudteorier att presenteras; idealism och realism samt en utveckling av realismen som kallas neorealism liksom en skola som knyter samman tankar från både idealismen, realismen och neorealismen, som benämns hegemoniskolan. Dessa teorier är alla statscentrerade på så sätt att de ämnar förklara stater beteende gentemot andra stater, exempelvis varför ett krig bröt ut, hur stabila handelsrelationer mellan stater uppstår eller hur stater reagerar under hot från andra stater (Bengtsson 2001: 21). Realismen som är en konservativ världssyn ser staterna som de viktigaste aktörerna på den internationella arenan. De konservativa perspektiven grundar sig på stater strävan efter säkerhet och makt, vilket resulterar i att världspolitiken förblir en ständig maktkamp med krig som ett naturligt resultat. Idealismen grundar sig på liberalismen och fokuserar istället på det gemensamma bästa och menar att staterna inom världssystemet har potential att samarbeta för att tillsammans uppnå stora vinster och överkomma globala problem. Enligt idealisterna är inte bara staterna viktiga aktörer utan de framhäver bland annat individer, organisationer och företag som minst lika betydelsefulla beståndsdelar inom det internationella systemet (Goldstein 1999: 35).

Tre olika paradigmer dominerar i huvudsak inom ämnet internationella relationer; världssamhällemodellen, världssystemmodellen (strukturalismen) och maktrealismen (anarkimodellen). Dessa tre världssyner uppvisar ett nära förhållande till modernismens tre stora ideologier, det vill säga konservatismen, liberalismen och socialismen. Världssamhällemodellens anhängare kallas neoliberaler och världssystemmodellens anhängare nämns strukturalister. Anarkimodellens anhängare kallas numera neorealister sedan de förändrat sitt paradigm, genom att inkludera ekonomiska och kulturella faktorer i studiet av stater (Hettne 2000: 44). Anarkimodellen, det vill säga neorealismens paradigm, är den dominerande modellen inom ämnet internationella relationer. De två andra paradigmen är mer eller mindre reaktioner på realismens ursprungliga paradigm och neorealismens ”nya” paradigm är i sin tur en motreaktion på den kritik som realismen har fått utstå från liberaler och strukturalister (Hettne 2000: 53).

Neorealismens anarkimodell och hegemoniskolan kommer att utgöra den teoretiska modellen i denna uppsats. Anledningen till att just dessa tankeskolor valts är att neorealismen är en teori utformad för att förklara staters agerande under osäkerhet i det internationella systemet, liksom staters valmöjligheter i säkerhetspolitikprocesser. Hegemoniskolan utgör ett komplement till neorealismen och dess förklaring av det internationella systemets struktur. Eftersom neorealismen härstammar från realismen, och hegemoniskolan har förankring till både realismen och idealismen, kommer detta kapitel inledas med en presentation av dessa teorier för att få en bredare förståelse för teorimodellen.

Enligt politisk idealism bör vi inte främja egenintressen utan istället prioritera ett altruistiskt handlingssätt, det vill säga föredra handling för det allmännas bästa, och idealismen framhäver internationell lag, moral och gemenskap istället för makt som nyckelfaktorer inom internationell politik. Människan är god och därför kan människor i stater världen över samarbeta och ingå i fredliga koalitioner (Bengtsson 2001: 28). Idealister menar att staters inre organisation har stor betydelse för hur de agerar utåt. Stater är med andra ord olika. Dessutom menar idealister att det finns fler aktörer än stater på den världspolitiska arenan, till exempel fria individer, intresseorganisationer och multinationella företag. Stater behöver alltså inte vara de primära aktörerna inom internationell politik (Österud 1997: 65).

Som en reaktion på den godtrogna idealismen, utvecklades realismen som ansåg att idealismen var alldeles för naiv i sin tro på att människan är god. I statsvetenskaplig mening är realism beteckningen på ett tankesystem där politik karakteriseras av egenintresse och maktsträvan, inte av moral, rättigheter och skyldigheter (Bengtsson 2001: 21). Realismen, som var det dominerande tankesystemet under kalla kriget, har fått sitt namn av att den förklarar världen i termer av hur den faktiskt ser ut snarare än som den borde se ut (Bengtsson 2000: 22).

Realismen utgår i sin syn på samhället från en mer pessimistisk syn på människans förmåga att relatera till andra på ett fredligt sätt. Klassikern här är Thomas Hobbes som

betonar människans egoism och menar att utan en suverän härskare skulle människor leva i ett naturtillstånd där alla bekämpar alla (Hobbes 1997: 70). Realister förutsätter alltså att egenintresse är grunden för mänskligt handlande och att staters strävan att överleva resulterar i konflikter. Realister ser en värld där den starkes rätt gäller och betraktar således stater - de organisationer som har störst förmåga att mobilisera maktresurser - som de i särklass viktigaste aktörerna (Bengtson 2001: 20 ff).

Inom den moderna statsvetenskapen har realismen blivit som mest omstridd inom området internationell politik och det är grunden för ett av de mest betydande statsvetenskapliga arbetena någonsin; Hans Morgenthau *Politics among nations* (1949). Morgenthau skriver i detta arbete att kärnan i den politiska realismen är ”the concept of interest defined in terms of power” (Morgenthau 1993: 22). När sedan Kenneth N Waltz utgav sin bok *Theory of International Politics* (1979) blev diskussionen allt livligare. Medan Morgenthau tar sin utgångspunkt i den mänskliga naturen, härleder Waltz sin uppfattning om politikens grunder till det internationella systemets anarkiska struktur (Waltz 1979: 24). Vissa realister såsom Morgenthau menar att staterna söker makt därför att det är ett naturbestämt behov. Andra såsom Waltz är mer inne på anarkin, det vill säga frånvaron av internationell auktoritet och att osäkerheten som denna anarki skapar gör mellanstatliga förhållanden till ett potentiellt krigstillstånd. Waltz teori har fått beteckningen neorealism.

2.1 Neorealism

Neorealism lanserades i slutet av 1970-talet av statsvetaren Kenneth Waltz och är ett försök att formalisera och enlighetsgöra realistisk teori samt att ge den en strukturell grund (Waltz 1979: 2). Istället för att som klassiska realister hänvisa till människans natur i termer av makthunger och rädsla för dominans, anser neorealister att den misstro som präglar det internationella systemet beror på det internationella systemets struktur. Neorealism innebär att det internationella systemet består av enheter (stater) och en struktur (hur staterna är relaterade till varandra). Strukturen har tre olika dimensioner: För det första är staterna självständiga, det vill säga ingen stat är formellt underordnad en annan stat. Det internationella systemets struktur är således anarkisk i den meningen att det inte finns något centralt ledarskap på global nivå. Därför kan staterna endast lita till sig själva och de måste ständigt bevaka varandra (Kegley & Wittkopf 2001: 37).

För det andra kan staterna vara antingen funktionellt lika eller funktionellt olika. Neorealisterna menar dock att enheterna i det internationella systemet med nödvändighet är funktionellt lika eftersom de är suveräna stater, det vill säga den enda auktoriteten inom sitt territorium. För att kunna överleva i ett anarkiskt system som präglas av osäkerhet och självhjälp måste staterna vara så effektiva som möjligt i sin förmåga att mobilisera resurser och därmed maximera sin makt. Enligt neorealisterna är den mest effektiva organisationsformen i ett anarkiskt system den suveräna staten (Bengtsson 2001: 21 ff).

Den tredje dimensionen hos det internationella systemet har att göra med fördelningen av kapacitet. Alla stater har inte lika mycket makt. De stater med mest makt kallas stormakter och deras antal bestämmer systemets polaritet. Under kalla kriget var det internationella systemet bipolärt med USA och Sovjetunionen som de två dominerande stormakterna. Bipolära system anses vara mer stabila än exempelvis tripolära. Unipolära system anses med nödvändighet vara kortlivade eftersom andra stater förväntas ha ett gemensamt intresse i att försvaga den starkaste staten och hämta in dess försprång (Bengtsson 2001: 22).

Neorealismens förklaring av anarki och likheter mellan stater skulle kunna förklaras som ett cirkelresonemang. Anarkin tvingar staterna att vara suveräna och detta leder i sin tur till att inga effektiva hierarkiska strukturer kan upprättas på internationell nivå och anarkin kommer därför att bestå. Vad som kommer att variera är antalet stormakter på den internationella arenan

2.1.1 Den anarkiska världsordningen

Staterna accepterar inte någon högre auktoritet än sig själva vilket medför att det globala politiska systemet får en anarkisk karaktär. I ett sådant anarkiskt internationellt system bestående av maktsträvande stater är våldsmakten den yttersta formen av konfliktlösning. Krig betraktas som oundvikligt i det långa loppet. Staterna sätter sig över såväl moral som den allmänna opinionen och den internationella rätten så fort de inhemska intressena står på spel. Den internationella anarkin innebär också att stater bevakar varandra och försöker vilseleda varandra så fort de tror att de kan vinna någonting på det (Karlsson 1997: 9).

Waltz antar att stater i ett anarkiskt system beter sig på samma sätt som individerna i Hobbes naturtillstånd. Precis på samma sätt som individer konkurrerar med varandra för att ta vara på sina intressen i Hobbes inhemska naturtillstånd, så menar Waltz att stater konkurrerar med varandra i den anarkiska världsordningen. "Among states, the states of nature is a state of war." "Among men as among states, anarchy or the absence of government is associated with the occurrence of violence" (Waltz 1979: 102). Just på grund av att det inte finns någon "världsleviatha" så finns det ingen som kan hindra stater från konflikter mellan varandra. Ordning och stabilitet är endast möjlig under en global regering. Stater under anarki är hela tiden osäkra eftersom krig när som helst kan bryta ut. Om stater vill överleva måste de undvika samarbete och satsa på självförsörjning. (Hobson 2000: 21).

Stater är suveräna enheter som känner osäkerhet inom ett internationellt system som saknar en central auktorativ ledare. Denna osäkerhet leder till en syn på det internationella systemet som hotfullt och för att hantera denna osäkerhet utövar staterna makt över andra stater samt rustar militärt. Hotet mot staten, det vill säga mot institutionerna och territoriet utgörs inte bara av militär styrka utan även av idéer som strider mot statens grundidé (Buzan 1997: 106).

Neorealisterna använder sig av mikroekonomiska teorier för att kunna förstå det anarkiska tillståndets kraft. På samma sätt som marknaden uppstår som ett resultat av handlingar från individer och företag vilka försöker gynna sig själva, så uppstår den internationella

politiska strukturen av de självständiga staternas agerande där de försöker gynna sina egna nationella intressen. Det anarkiska systemet bestämmer staters beteende på samma sätt som nationalekonomer menar att marknadsstrukturen bestämmer individernas och företagens beteende (Hobson 2000: 21).

I och med att alla stater har någon form av militär kapacitet kommer detta alltså leda till att varje stat är ett potentiellt hot mot övriga stater och stater kan således aldrig vara säkra på varandra. Det som avgör maktkampen är den militära styrkans kraft. I och med att en stat har en överlägsen militär styrka skall andra stater avskräckas från att inleda konflikter. Med andra ord; det skall råda maktbalans på den globala arenan. Osäkerheten på den globala arenan bidrar i sig till att internationellt samarbete kommer att begränsas, men staterna tvingas på grund av sin strävan att förbli suveräna, att handla rationellt, genom att gå ihop och bilda allianser som grundar sig på egenintresse från staterna och alltid är tillfälliga förbindelser. När inte längre hotet från en tredje part finns splittras alliansen och staterna börjar istället konkurrera med varandra (Karlsson 1997: 10) Allianser kan också bildas i syfte att väga upp mot en dominerande stormakt. Staterna kan alltså tvingas ge upp en del av sin suveränitet i utbyte mot ökad säkerhet i den anarkiska världsordning som råder.

2.2 Hegemoniskolan

Förutom realisternas och neorealisternas formella modeller över det internationella systemet, finns det ett antal realistiska försök att förklara världsordningen på ett sätt som modifierar påföljden av internationell anarki. Ett av dessa försök handlar om internationellt ledarskap, eller hegemoni.

Med hegemoni avses någon form av hierarkisk ordning där en eller flera aktörer är i en svagare position gentemot en aktör som kan påtvinga de enda aktörerna att följa dess vilja. Det handlar alltså om makt över någon annan när man talar om hegemoni (Hettne 2000: 53)

En hegemon är inte bara systemets viktigaste stat, den måste dessutom kunna fylla ett antal funktioner, och använda sin makt för att motverka den anarkiska strukturens hinder för frihandel och internationell tillväxt (Bengtsson 2001: 26). Hegemonen använder sin

överlägsna militära och ekonomiska makt till att försäkra ett stabilt monetärt system, köpa upp andra länders eventuella överproduktion, skjuta till kapital när det behövs och inte minst bevara freden. Anledningen till att hegemonen handlar på detta sätt är att den därmed ökar sitt totala välstånd och får större inflytande (Bengtsson 2001: 26).

Det hegemoniska systemet kan antingen referera till den neorealistiska synen på internationella relationer, det vill säga diskussionen om att en hegemon är nödvändig för stabiliteten i systemet, eller till att hegemonen har tagit kontroll över världsekonomin och formar den efter sina egna behov och intressen (Karlsson 1997: 166). Hegemonirollen innebär stora kostnader och den dominerande tesen inom skolan är att hegemonen inte i längden kan uppfylla de krav som krävs, utan den drar sig tillbaka som en vanlig stormakt. På så sätt följer skolan neorealismens antagande att unipolaritet är ett instabilt och kortvarigt stadium och att den troliga maktfördelningen mellan stater grundar sig på multipolaritet, där flera stater går ihop för att motverka en stats dominerande ställning. Detta kommer att behandlas längre fram i uppsatsen under det teoretiska modellbyggandet, då en modell över staters maktfördelning och beteende kommer att skapas med hjälp av neorealismens och hegemoniskolans tankesystem.

Hegemoniskolan fokuserar även på betydelsen av de regler och organisationer hegemonen bygger upp för att organisera den internationella politiska ekonomin, vilket anknyter till en inriktning inom realismen som kallas den engelska skolan, vilken lyfter fram betydelsen av de normer, regelverk och organiserade former för umgänge mellan stater, som faktiskt har etablerats på internationell nivå (Bengtsson 2001: 22). Tankarna om hegemoni innebär slutligen ett avsteg från klassisk realism och ett närmande till idealism i och med att hegemoner åtminstone kortsiktigt antas vara intresserade av absolut nytta snarare än relativ nytta (Bengtsson 2001: 26). Hegemoniskolans tankar är alltså influerade från såväl idealismen som realismen och neorealismen.

2.2.1 Neorealisters syn på hegemonibegreppet

När ledarskapet på global nivå saknas, uppstår det, enligt neorealister, ett maktpolitiskt vakuum. Detta vakuum skapar ett behov av att en enskild stats dominerande ställning i ett

politiskt system framträder. Neorealisterna menar att detta behov har varit orsaken till flera av historiens allvarligaste maktkamper (Hettne 2001: 46).

Enligt neorealisterna innebär den hegemoniska ställningen en stor andel prestige och inflytande internationellt. Med inflytande menas att staten har förmåga att påverka andra stater att handla efter dess vilja. Staten har två viktiga påtryckningsmedel; politisk övertalning, vilket också kan innebära hot om våld, samt militära medel för att tvinga stater att underkasta sig hegemonens vilja. Detta förhållande är mycket prestigefyllt för den dominerande staten. (Hettne 2001: 47). Även ekonomiska maktmedel torde vara av stor betydelse för staters inflytande, men detta nämner dock inte Hettne

Den maktposition som hegemonen innehar är motsatsen till det jämviktsförhållande som råder när det existerar en maktbalans mellan staterna. Kenneth Waltz hävdar att “unitary actors who, at a minimum, seek their own preservation and, at a maximum, drive for a universal domination” (Waltz 1979: 106). Vad Waltz menar är att när en stat är stark försöker den maximera sin situation på de svagare staternas bekostnad, medan de svagare staterna försöker begränsa de starkare staternas dominerande ställning i syfte att minimera sina egna förluster. Det vill säga, när en stat är stark militärt, ekonomiskt eller politiskt, strävar staten efter största möjliga inflytande över de andra staterna på deras bekostnad, vilket resulterar i hegemonisk stabilitet. När stater är svaga militärt, ekonomiskt eller politiskt kommer de att försöka förhindra att de starkare staterna utnyttjar sitt övertag för att tvinga de svagare staterna till att underkastas den starkare statens vilja. Historiskt sett har de svagare staterna försökt spela ut de starkare staterna mot varandra och därmed skapa ett behov hos dem att alliera sig med de svagare staterna. Med andra ord de har försökt att skapa en maktbalans (Waltz 1979: 106).

2.3 Sambandet mellan neorealismen och hegemoniskolan

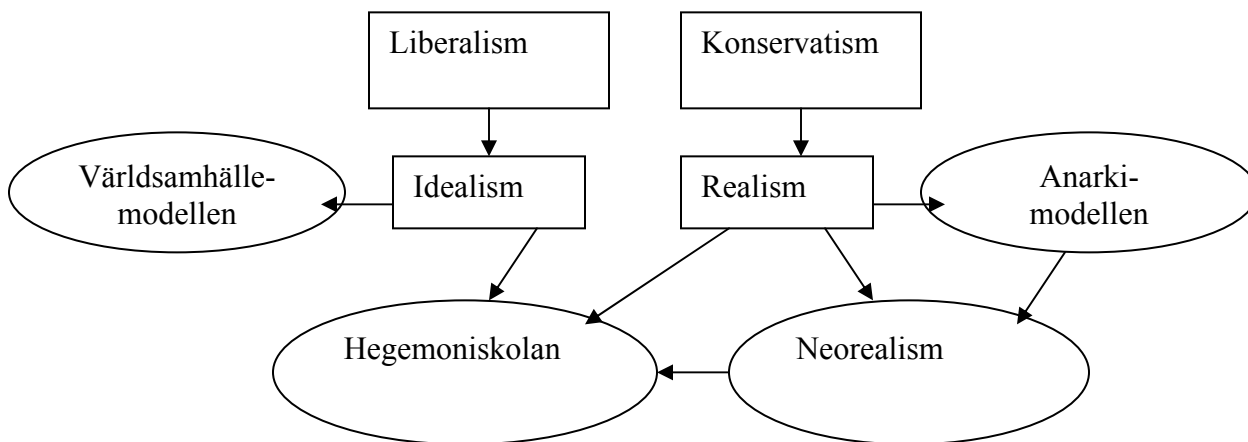
Idealisterna, vars idéer härstammar från liberalismen, menar att individerna i världen är goda och att vi har potential att leva och samarbeta i en fredlig värld för att uppnå det gemensamma bästa. Enligt idealisterna är inte bara staterna viktiga aktörer i den internationella politiken, utan individer och internationella organisationer spelar en minst lika viktig roll.

De klassiska realisterna hävdar, till skillnad från idealisterna, att den internationella politiken karakteriseras av egenintresse och maktsträvan. Inte av moral, rättigheter och skyldigheter som idealismen är inne på. På grund av att staters intresse är lika med makt kommer konflikter att vara oundvikliga i världssystemet. Stater är de primära aktörerna i internationell politik.

Den neorealistiska teorin påstår liksom realisterna att stater är de viktigaste aktörerna i det internationella systemet och systemet i sig är anarkiskt. Det anarkiska systemet framför osäkerhet hos staterna och i och med att alla stater har någon form av militär kapacitet kommer varje stat att utgöra ett potentiellt hot mot övriga stater vilket leder till konkurrens mellan staterna som i sin tur kommer att resultera i våldsamma konflikter.

Lösningen på den osäkerhet som anarkin skapar är att en dominerande stat kontrollerar systemet, det vill säga att en hegemon träder fram. Hegemonen ska motverka anarkins hinder för samarbete, frihandel och internationell tillväxt, och är dessutom nödvändig för stabiliteten i systemet. Den maktposition som hegemonen innehar är motsatsen till det jämviktsförhållande som råder när det existerar en maktbalans mellan staterna. De svagare staterna kommer dock att handla rationellt och bilda allianser för att begränsa hegemonens makt. Det anarkiska systemet kommer alltså till slut att resultera i en maktbalans.

Vad som är viktigt för läsaren att ha med sig till empirikapitlet är neorealismens förklaring av staters beteende i ett internationellt system där frånvaron av en global regering framför en osäkerhet hos staterna. Denna osäkerhet gör att stater kommer att handla på ett omoraliskt sätt för att hela tiden försäkra sin egen överlevnad. Istället för samarbete över gränserna kommer staterna att känna konkurrens och de måste hela tiden vara på sin vakt, eftersom de känner en viss rädsla och rivalitet inför övriga stater, vilket också är naturligt i en anarkisk världsordning. Vad som också bör poängteras är den internationella strukturens anarkiska karaktär som leder till att antingen en hegemon dominerar och att maktfördelningen därmed är unipolär eller att stater söker maktbalans, och maktfördelningen är multipolär.

Figur 2.3 Illustration över sambandet mellan neorealismen och hegemoniskolan

De olika teoriskolorna som har presenterats sammanfattas här i en figur för att på ett tydligt sätt visa hur de hänger samman. Som modellen visar finns det ett nära förhållande mellan de två tankeskolorna neorealism och hegemoniskolan, som utgör den teoretiska ramen i denna uppsats.

Neorealismens tankar har sina rötter från den konservativa realismen och är en modifierad variant av maktrealismens anarkimodell. Hegemoniskolans tankar knyts samman med idéer från både idealismen, realismen och neorealismen.

3. MODELL ÖVER STATERS BETEENDE OCH MAKTFÖRDELNING

I detta kapitel kommer modellbyggandet baserat på teorin att presenteras.

3.1 De neorealistiska principerna om staters beteende

I denna uppsats ska fyra staters agerande på den internationella arenan med avseende på återföreningsfrågan mellan Nord- och Sydkorea belysas. Modellbyggandet börjar med att presentera neorealismens sex principer om staters beteende i det anarkiska, internationella systemet, liksom hegemoniskolans idé om maktfördelning mellan stater. Dessa punkter ska användas för att komponera den teoretiska modellen

- 1) *Kontinuitetsantagandet.* Neorealismens anhängare menar att internationell politik inte förändras, mönster återkommer och händelser upprepas. Eftersom det anarkiska systemet är överlägset de olika enheterna och är ett autonomt och självskapande fenomen, så förändras aldrig internationell politik (Hobson 2000: 18). Världspolitik har alltid varit ett fenomen av våld, beroende och konflikter mellan stater, huruvida dessa har varit imperier, nationsstater etc.
- 2) *Konkurrensantagandet.* Neorealisterna hävdar att samarbete inte är möjligt under anarki eftersom stater alltid prioriterar självförsörjning framför internationell samverkan (Waltz 1979: 106). Om stat B tjänar mer på ett samarbete än stat A så fruktar stat A att stat B använder makt mot stat A. Därför undviker stat A samarbete och föredrar att hoppa av samarbetet och arbeta ensam (Hobson 2000: 18). Stater prioriterar alltså kortsiktiga, relativa vinster framför absoluta, kooperativa vinster.
- 3) *Det politiska suveränitetsantagandet.* Autonoma nationsstater är, enligt den neorealistiska teorin, de centrala aktörerna i internationell politik. Den suveräna staten är således den högsta formen av politiskt uttryckande (Hobson 2000: 18).
- 4) *Överlevnadsantagandet.* Den suveräna staten är, enligt neorealisterna, den mest effektiva organisationsformen i ett anarkiskt system. För att kunna överleva i den osäkra tillvaron som det anarkiska systemet framföder måste staterna vara så effektiva som möjligt i sin förmåga att mobilisera resurser (Hobson 2000: 18).

5) *Biljardbollsantagandet*. Stater liknas vid biljardbollar dels för att de ofta är i konflikt samt för att de uppfattas som väldigt lika. Självklart skiljer sig staterna mycket i termer av regimform, ideologi och kultur, men dessa termer är inte relevanta när man betraktar statens beteende i det internationella systemet och funktionellt sett är alla stater lika. De är alla suveräna, de har ett centraliserat politiskt system som har legitimt monopol av våldsutövande och de har ingen högre politisk auktoritet ovanför sig. Anledningen till att alla staterna är lika är den globala anarkin (Hobson 2000: 22).

6) *"Icke-moral antagandet."* Stater i ett anarkiskt internationellt system måste ignorera internationell moral som grund i sina handlingar. Moralen är inte användbar i ett system innehållande maktsträvande stater (Hobson 2000: 18).

3.2 Hegemoniskolans antagande om maktfördelning mellan stater

Stater i ett anarkiskt, internationellt system kommer att handla rationellt. Om en stat dominerar globalt, så kommer övriga stater att gå ihop och bilda allianser för att väga upp mot denna hegemon. Staterna strävar efter maktbalans och det internationella systemet kommer som resultat att få en multipolär karaktär (Hobson 2000: 18). Hegemonirollen innebär stora kostnader och den dominerande tesen inom skolan är att hegemonen inte i längden kan uppfylla de krav som krävs, utan den drar sig tillbaka som en vanlig stormakt.

3.3 Teoretisk modell

Utifrån neorealismens principer om staters beteende samt hegemoniskolans antagande om maktfördelning mellan stater, kommer nu uppsatsens teoretiska modell att byggas. Enligt neorealismen präglas världen av anarki och det internationella systemet är ett varaktigt system där mönster och händelser ständigt upprepas. De primära aktörerna i detta system är suveräna stater som funktionellt sett är lika. Staterna i det anarkiska världssystemet känner hela tiden osäkerhet och misstänksamhet gentemot övriga stater. Denna osäkerhet leder till att staterna måste agera för sin egen överlevnad, vilket oftast leder till ett icke-moraliskt beteende och där samarbete stater emellan är svårt. Staterna är hela tiden vaksamma på varandra och de vill inte att någon annan stat ska ha mer makt än vad de själva har. Därför kommer staterna att agera rationellt för att hindra att en hegemon dominerar systemet.

Utifrån staternas agerande på den internationella arenan samt med hänsyn till det internationella systemets maktfördelning, eller polaritet, har följande teoretiska modell skapats för att analysera fyra stater agerande i Koreas återföreningsfråga.

Tabell 3.3 Modell över staters beteende och maktfördelning i ett anarkiskt system

	Hegemoniskt statssystem, Unipolaritet	Maktbalans, Multipolaritet
Moraliskt beteende och strävan efter samarbete	1	2
Icke-moraliskt beteende och strävan efter konkurrens	3	4

Den lodräta axeln behandlar staternas beteende. Antingen agerar staterna moraliskt, vilket innebär att handlar utifrån det gemensamma bästa och inte för att framhålla sina egenintressen. Staterna strävar efter samarbete för det allmännas bästa. Staterna kan också ha ett icke-moraliskt beteende, vilket innebär att de inte tar hänsyn till internationell moral, utan handlar i syfte att stärka sina egna intressen och de är inriktade på konkurrens samt känner rivalitet och maktkamp gentemot övriga stater.

Den vågräta axeln visar den internationella strukturens maktfördelning. Den osäkerhet som anarkin skapar i det internationella systemet gör att maktfördelningen kan få två olika karaktärer. Antingen karakteriseras det internationella systemets struktur av att en hegemon träder fram. Denna hegemon har en dominerande position i det internationella systemet och ska bidra till stabilitet liksom motverka anarkins hinder för samarbete, frihandel och internationell tillväxt. Maktfördelningen är i det här fallet unipolär.

Maktfördelningen kan också karakteriseras av att det existerar maktbalans mellan staterna, vilket är motsatsen till det förhållande som råder när en hegemon dominerar det internationella systemet. Maktfördelningen är i det här fallet multipolär.

Den teoretiska modellen ger således fyra olika alternativ:

- 1) Ett hegemoniskt statssystem i vilket staterna agerar moraliskt och viljan till samarbete finns.
- 2) Ett internationellt system som präglas av maktbalans mellan staterna, där staterna agerar moraliskt och viljan till samarbete finns
- 3) Ett hegemoniskt statssystem i vilket staterna agerar omoraliskt och det råder konkurrens staterna emellan.
- 4) Ett internationellt system som präglas av maktbalans mellan staterna, där staterna agerar omoraliskt och det råder konkurrens staterna emellan.

Denna teoretiska modell som bygger på neorealismen och hegemoniskolan används i denna uppsats som ett redskap för att förklara USA, Ryssland, Kina och Japans agerande i Koreas återföreningsfråga. Det alternativ som enligt den neorealistiska teorin ska vara det naturliga är alternativ 4, där stater agerar som konkurrenter, utifrån sina egna intressen, men de handlar samtidigt rationellt och försöker hindra andra stater från att få större utrymme. De söker alltså maktbalans på den internationella arenan.

I kapitel sex kommer teorimodellen kopplas ihop med det empiriska materialet och svaret på var staterna befinner sig i matrisen kommer att utvärderas.

4. KOREAS ÅTERFÖRENINGSPÅGÅELSE - ETT SPEL MELLAN STORMAKTER

I detta kapitel kommer en av uppsatsens två empiriska delar att presenteras. Syftet med uppsatsen är att belysa USA:s, Rysslands, Kinas och Japans intervention och agerande i Koreas återföreningsfråga. En historisk beskrivning av situationen på Koreahalvön känns därför nödvändig för att läsaren ska kunna få en bredare förståelse för själva återföreningsfrågan och för att läsaren ska få en bakgrund till varför stormakterna agerat som de gjort i Koreafrågan.

Själva uppdelningen av Korea i två länder kommer att beskrivas, liksom Koreakriget, eftersom detta är grundstenar i Koreahalvöns historia och nödvändigt att ha med sig för att förstå stormakternas uppträdande. Dagens situation på Koreahalvön liksom förutsättningar för en återförening känns också som relevanta ämnen att presentera i detta kapitel, just på grund av att dessa rubriker är utgångspunkter för andra staters agerande och inställning i denna fråga.

4.1 Koreakriget

I början av 1900-talet ockuperades Korea av Japan. Det var rivaliteten mellan Ryssland och Japan som 1904-1905 ledde till det rysk-japanska kriget, som slutade med att Ryssland tvingades erkänna Japans intressen i Korea. I slutet av andra världskriget invaderades norra Korea av sovjetisk militär och södra delen intogs av amerikanerna. En skiljelinje drogs längs den 38:e breddgraden mellan de sovjetiska trupperna i norr och de amerikanska i söder (Jae-Suk: 1996: 48). De allierade hade 1943 kommit överens om att Korea efter kriget skulle återfå självständigheten och bli ett enat land igen, men USA och Sovjet kunde inte komma överens om den provisoriska regeringens utseende och Koreas två delar blev allt mer skilda åt politiskt. Det ännu mera spända förhållandet mellan de två supermakterna under kalla kriget medförde att den planerade återföreningen av de två landsdelarna inte kunde genomföras, utan 1948 etablerades Republiken Korea (Sydkorea) och demokratiska Folkrepubliken Korea (Nordkorea) (Cornell 1999: 5).

Den sovjetisk-amerikanska ockupationen av Korea ledde till stabiliserandet av de två helt skilda politiska systemen i nord och syd. Sydkoreas politiska system formades av USA

efter den amerikanska modellen, medan Nordkoreas politiska system formades av Sovjet (Jae-Suk 1996: 79).

I juni 1950, det vill säga två år efter Nord- och Sydkorea utropats som två självständiga stater, anföll Nordkorea, efter Sovjetiskt godkännande, Sydkorea. Frågan togs upp i säkerhetsrådet och Nordkorea utpekades som den skyldiga. Dessutom röstades det igenom att FN skulle sända trupper för att stödja Sydkorea. Säkerhetsrådet överlät FN: s militära operation på USA och lät det ske under FN: s flagga. Möjligheten för USA att driva igenom den militära operationen under FN: s flagga berodde på att Sovjetunionen bojkottade säkerhetsrådet för att markera sitt missnöje med att Kinas plats i säkerhetsrådet hölls av Taiwan. Så när Koreakriget inträffade stod Sovjetunionens stol ledig och USA tillsammans med övriga västmakter kunde utnyttja situationen (Karlsson 1997: 1709).

Kina gick med i kriget i oktober 1950 på Nordkoreas sida efter att FN-trupperna trängt långt in i Nordkorea och stod vid gränsen till Kina. Sovjet hade då återvänt till stolen i säkerhetsrådet och stoppade därefter ytterliggare åtgärder som USA anförde för att motverka det kinesiska ingripandet. Då tog USA upp frågan inför generalförsamlingen där en resolution antogs som innebar att generalförsamlingen fick rätten att agera för att förhindra väpnad aggression om inte säkerhetsrådet gjorde det. Sovjetunionen förkastade såklart det amerikanska förslaget. Resultatet blev att FN ändå fullföljde sin inblandning i Korea, fram till dess att Kina och USA hade undertecknat ett eldupphöravtal 1953. Alltsedan dess har FN-trupper varit stationerade vid den 38: e breddgraden (Karlsson 1997: 171). Något fredsfördrag har inte slutits mellan Nord- och Sydkorea, så formellt befinner sig de båda länderna fortfarande i krig.

4.2 Dagens situation på Koreahalvön

Kim Il Sung som hade suttit vid makten i Nordkorea innan Koreakriget bröt ut, lyckades även efter kriget hålla sig kvar vid makten i Nordkorea och han skapade en personkult kring sig själv. I dagens Nordkorea dyrkas han som en gud och kallas *Den store ledaren*. Han utvecklade också en egen ideologi – *juche*, vilken innebär att Nordkorea ska klara sig själv och inte vara beroende av omvärlden (Ornbrant/Hellman 2002: 5).

När Kim Il Sung avled 1994 tog sonen, Kim Jong Il över ledarskapet, dock inte som president eftersom hans far är utsedd till ”president för evigt”.

Nordkoreas ekonomi har sedan sjuttio-talet bara gått mer och mer utför och under nittiotalet blev problemen akuta. Orsaken till detta var Sovjetunionens sammanbrott och att Kina förändrade sin politik i marknadsekonomisk riktning. Dessutom blev Nordkorea drabbat av diverse naturkatastrofer som hagelstormar, torka och översvämningar. I dag har situationen förbättrats något, men Nordkorea befinner sig fortfarande i ett desperat ekonomiskt läge och landet är beroende av internationellt bistånd för att klara av sin livsmedelsförsörjning (Ornbrand/Hellman 2002: 5). En av Nordkoreas viktigaste inkomstkällor är vapenexport. Landet har enligt USA sålt missiler till Libyen, Irak och andra länder i Mellanöstern. Detta är bakgrunden till varför omvärlden, framförallt USA, betraktar Nordkorea som så farligt (Ornbrand/Hellman 2002: 13). Dessutom har landet, enligt bedömare i väst, tillgång till massförstörelsevapen och hotet från Nordkorea är därmed mycket, mycket farligt, särskilt för grannländerna Sydkorea och Japan. Med sina kort- och medeldistansmissiler kan Pyongyangregimen nå Seoul och Tokyo, eller en amerikansk militärbas i något av länderna (Dagens Nyheter 030414).

Sydkorea var, liksom Nordkorea totalt sönderbombat och förstört efter Koreakriget, men landet återhämtade sig relativt snabbt och fick ekonomin på fötter igen. Sedan Koreakriget har Sydkorea stärkt sin position både politiskt och ekonomiskt. Den Sydkoreanska ekonomin är mer avreglerad och demokratin är djupt inrotad. (Ornbrand/Hellman 2002: 8). Samtidigt som Sydkorea alltså utvecklats i positiv riktning, har Nordkoreas position försvagats. Landet har en usel ekonomi och skulle ett krig bryta ut kan Nordkorea inte längre förvänta sig stöd från Kina eller Ryssland. Det är oklart huruvida den förändrade maktbalansen kommer att sätta sina spår på Koreahalvön och sannolikheten att en återförening mellan de två länderna kommer att äga rum.

4.3 Förutsättningar för en återförening

Gränsen mellan Nord- och Sydkorea är en av de mest bevakade. Nordkorea har en stående armé på drygt 1 miljon soldater. På sydsidan finns det omkring 660 000 sydkoreanska soldater samt 37 000 amerikanska soldater. Enligt Nordkorea är den amerikanska närvaron

i Sydkorea den viktigaste anledningen till att länderna inte kan återförenas (Ornbrant/Hellman 2002: 8). Sydkorea betraktas sålunda som ockuperat av USA.

1998 blev Kim Dae Jung president i Sydkorea och han markerade genast vikten av ett ökat samarbete mellan nord och syd för att på lång sikt kunna nå det gemensamma målet: – återförening. Den nordkoreanska regimen tolkade signalerna positivt och relationerna förbättrades mellan de två länderna (Cornell 1999: 6).

Under efterkrigstiden har både Syd- och Nordkoreas regeringar vid upprepade tillfällen uttryckt sin önskan om en återförening, men fram till 1971 hade de båda länderna ingen officiell kontakt med varandra. Under före detta USA- presidenten Carters besök i Nordkorea 1994 så gick Kim Il Sung med på ett första toppmöte mellan Nord- och Sydkorea. Tyvärr lades planerna på toppmötet ned på grund av att Kim Il Sung avled (Internet 1).

Sommaren 2000 reste Sydkoreas ledare Kim Dae Jung till Pyongyang och träffade Nordkoreas ledare Kim Jong Il. De kom överens om att öka de ekonomiska förbindelserna mellan länderna samt att låta familjemedlemmar som splittrats på grund av delningen att träffas. På hösten samma år besökte Nordkoreas vice ordförande i försvarskommissionen USA. Resultatet av besöket var en gemensam kommuniké mellan USA och Nordkorea som innebar att inget land skulle vara fientligt mot det andra landet och både USA och Nordkorea skulle verka för att bygga upp en ny relation fri från fiendskap. USA: s dåvarande utrikesminister Madeleine Albright besökte Nordkorea och senare samma år tilldelades Kim Dae Jung Nobels fredspris (Internet 1).

Presidentbytet i USA år 2000 innebar dock en förändrad amerikansk Korea - politik. George Bush riktade hård kritik mot den nordkoreanska regimen och Nordkoreas dialog med USA avbröts därmed. Även mellan Nord- och Sydkorea blev relationerna försämrade. Dialogen har dock förbättrats en del, men fortfarande är den långt ifrån lättgående. För att nordkoreanerna ska delta i samtalen krävs ofta lockbeten som bistånd eller fördelaktiga affärsuppgörelser. I Sydkorea är det militära hotet från nordsidan ständigt närvarande och

de flesta sydkoreaner vill sätta press på Nordkorea, men utan att vara alltför utmanande eftersom det kan leda till att konflikt skulle bryta ut mellan de båda länderna (Internet 2).

En förutsättning för en återförening är såklart politisk vilja, men de styrande i Nordkorea har egentligen ingenting att vinna på ett enat Korea eftersom de då förmodligen kommer att förlora sina maktposter. En annan viktig förutsättning är ekonomin. Somliga menar att en ekonomisk kollaps i Nord kan leda till en koreansk återförening. Både Sydkorea och stormakterna gör dock allt för att undvika ett ekonomiskt sammanbrott i norr. Sydkorea oroar sig för att de ska tvingas överta ett ekonomiskt nedbrutet samhälle medan stormakterna vill undvika säkerhetspolitisk instabilitet i regionen och skänker därför humanitärt bistånd till Nordkorea (Ornbrant/Hellman 2002: 15). Det är i praktiken mycket svårt att bedöma hur mycket en koreansk återförening skulle kosta.

Nordkorea skulle, vid en återförening, tvingas genomgå en dramatisk omställning. Industrin måste marknadsanpassas och privatiseras. Militär produktion måste ställas om mot civil. Arbetsmarknaden kommer dessutom att få en stor grupp ”nya” arbetstagare när armén avvecklas. Att reformera den nordkoreanska ekonomin är ett krävande projekt. Befolkningen i Nordkorea har aldrig sett något som liknar en demokrati eller marknadsekonomi. De stora ekonomiska skillnaderna mellan länderna uppmuntrar konflikter och därför måste stora investeringar göras i Nordkorea. En fördel är att Koreahalvön ligger i en intressant tillväxtregion med den kinesiska och japanska marknadens närhet, vilket ett enat Korea skulle kunna dra stor nytta av (Ornbrant/Hellman 2002: 15).

Ur ekonomisk synvinkel är det alltså svårt att återförena Nord- och Sydkorea, men en återförening kan inte uteslutas på grund av ekonomiska hinder. Om den politiska viljan är stark nog kan de ekonomiska svårigheterna övervinnas.

4.4 Överblick på dagens situation i Korea

Historiken avslöjar att stormakterna USA, Ryssland, Kina och Japan har varit huvudaktörer i spelet om Korea.

Relationerna mellan Nord- och Sydkorea är i dagsläget instabila på grund av det militära hotet från Nordkorea. För att nordkoreanerna ska delta i dialoger med syd krävs ofta lockbeten i form av bistånd eller fördelaktiga affärsuppgörelser. Sydkorea vill öka pressen på Nordkorea, men är försiktiga eftersom en alltför påstridig attityd kan öka risken för konflikt.

Återföreningsfrågan har kommit lite i skymundan för Nordkoreas vapenpolitik. För att en återförening ska vara aktuell krävs enorma reformer i Nordkorea, både ekonomiska och politiska. Självklart spelar omvärlden en betydande roll för Koreas framtid och framförallt USA, Ryssland, Kina och Japans agerande i frågan om Korea är av stor vikt för utvecklingen på Koreahalvön, eftersom dessa stormakter bidrar med såväl ekonomiska, politiska och militära medel till Koreas två stater.

5. STORMAKTERNAS INTERVENTION I KOREA

Detta kapitel kommer att avspegla USA: s, Rysslands, Kinas och Japans inblandning i Koreafrågan. Koreahalvön är omringad av dessa stormakter – västerut ligger Kina, norrut Ryssland och österut Japan. Dessutom har USA ända sedan andra världskriget trupper i Sydkorea Som förra kapitlet klargjorde har dessa fyra stormakter utgjort viktiga speljäser i striden om Korea och det är därför som just dessa stater valts ut att analysera i uppsatsen. Samtliga av dessa stater har genom historiens gång på ett eller annat sätt varit inblandade i Koreafrågan. En koreansk återförening kommer med säkerhet att beröra den säkerhetspolitiska balansen i regionen. Ingen stat vill att deras säkerhets- och maktposition ska försvagas. Ekonomiska faktorer spelar också en viktig roll. Sydkorea är en viktig handelspartner för såväl USA och Japan som Ryssland och Kina.

Samtliga stormakter är positivt inställda till en återförening mellan Syd- och Nordkorea, men de har olika uppfattningar huruvida ett enat Korea bör se ut. USA, Ryssland, Kina och Japan har olika intressen i återföreningsfrågan och det är flera olika faktorer som styr stormakternas inblandning på Koreahalvön. Vad är det då som styr dessa staters aktioner i Koreafrågan ?

5.1 USA

USA är den dominerande aktören på Koreahalvön och utan USA: s stöd till Sydkorea, i form av 37 000 soldater, så skulle Sydkorea befinna sig i ett betydligt mer utsatt läge och risken för en nordkoreansk invasion skulle vara större. (Ornbrant/Hellman 2002: 22)

USA söker framsteg i dialogen mellan nord och syd samt att Nordkorea visar mer respekt för mänskliga rättigheter och att Nordkorea avslutar sin kärnvapentillverkning samt sin missilexport till farliga terroriststater (Internet 1).

USA förespråkar ett enat Korea under sydkoreansk färg, det vill säga att Nordkorea införlivas med Sydkorea under sydkoreanskt styre. USA tror att en konstruktiv och seriös dialog mellan Nord och syds ledare är nödvändig för att kunna lösa återföreningsfrågan och att konkreta försök att reducera spänningar mellan båda parter liksom att förbättra förståelsen mellan nord och syd behövs för att en återförening ska vara möjlig. Om Nord-

och Sydkorea önskar att USA ska delta i förhandlingar om en återförening, så är USA beredda att medverka, förutsatt att de båda koreanska regeringarna deltar under jämlika förhållanden (Internet 1).

Det absolut främsta målet för USA är dock stabilitet, samförstånd och fred på Koreahalvön, men i praktiken agerar USA mer kraftfullt än så. Trots att Bush har tillkännagivit att USA inte har för avsikt att militärt attackera Nordkorea är det ändå tydligt att han har en hårdare attityd gentemot Nordkorea än hans företrädare Bill Clinton. När Bush i ett tal till nationen utpekade Nordkorea som en ”ondskans axelmakt” väckte det upprörda känslor både Nord- och Sydkorea. En amerikansk invasion i Nordkorea skulle få fruktansvärda konsekvenser och hela regionen skulle bli indragen i storkonflikt. Bush tal ledde till att Nordkoreas inställning till USA blev ännu mer fientlig. Någon månad senare träffades Bush och Kim Dae Jung och de kom överens om att engagemang och dialog är den enda utvägen för stabilitet på Koreahalvön. Men den amerikanska Nordkoreapolitiken vill diskutera fler frågor med Nordkorea, som exempelvis de konventionella styrkorna, och detta motsätter sig nordkoreanerna (Ornbrant/Hellman 2002: 22).

Enligt USA är det upp till Nordkorea om nya samtal ska upptas. Amerikanerna är villiga att föra samtal när som helst. USA:s intervention innebär inte bara ett starkt motstånd till en regim som tillverkar massförstörelsevapen, utan sanktioner och ett handelsembargo kombineras med matbistånd till den nordkoreanska befolkningen. Amerikanerna inser att det är svårt för Sydkorea att ta över ett sammanbrutet Nordkorea, men det är oklart i vilken utsträckning amerikanerna är villiga att skjuta till pengar för att få till stånd en koreansk återförening (Internet 1).

5.2 Ryssland

Den ryska interventionen på Koreahalvön är betydligt mindre idag än på Sovjettiden, men fortfarande spelar Ryssland en viktig roll.

Efter 1945 gav Sovjet den ekonomiska och militära hjälpen till Nordkorea som gjorde Nordkoreas invasion av Sydkorea möjlig. Under Koreakriget fortsatte Sovjet att ge stöd åt Nordkorea och efter kriget var Sovjet ansvariga för återuppbyggnaden av Nordkoreas ekonomi. Tillsammans med Kina, som hade kinesiska volontärer i Nordkorea under Koreakriget och trupper i Nordkorea fram till 1958, så var Sovjet det landet som influerade Nordkorea mest både politiskt och ekonomiskt (Dagens Nyheter 030114).

Ryssland har ett stort intresse av att verka för stabilitet på Koreahalvön av den orsaken att oroligheter kan leda till flyktingströmmar från Nordkorea upp över ryska gränsen. Ett enat Korea kan, i det långa loppet, öppna nya möjligheter för Ryssland (Ornbrant/Hellman 2002: 26). Tanken på en koreansk stormakt mittemellan Kina och Japan är i alla fall inte lika problematisk för den ryska ledningen som för den kinesiska och japanska.

Från en geopolitisk synvinkel, det vill säga Rysslands agerande utifrån geografiska förhållanden, föredrar dock Ryssland ett delat Korea framför ett enat som allierar sig med antingen Kina eller USA (Dagens Nyheter 030110). Skulle ett enat Korea exempelvis alliera sig med Kina skulle ju det betyda reducerad internationell makt för Ryssland med utgångspunkt från förhållanden som territorium, läge, resurser, befolkning samt ekonomisk och politisk struktur.

5.3 Kina

Koreahalvön betyder otroligt mycket för Kina, vilket var uppenbart under Koreakriget då 900 000 kinesiska soldater tvingades sätta livet till för att den nordkoreanska armén inte skulle förlora mot de USA-ledda FN-styrkorna. Under tusentals år stod Korea under kinesisk överhöghet och när amerikanerna stod nära kinesiska gränsen gick Kina in i Koreakriget på Nordkoreas sida (Ornbrant/Hellman 2002: 24). När Kina, som själv haft kärnvapen sedan 1964, försåg Nordkorea med teknologi kunde de inte räkna med dagens

situation (Dagens Nyheter 030110). Det kalla kriget är slut, men USA har kvar baserna i Sydkorea samtidigt som Kim Jong Il har ett långt framskridet kärnvapenprogram.

Kina har, i motsats till USA, inga trupper på Koreahalvön, men utbytet mellan Kina och Nordkorea är stort och det råder en stark vänskap länderna emellan. De båda länderna har ett avtal om att om en stat attackeras ska den andra räddas från angrepp (Internet 1).

Liksom övriga stormakter är Kina försiktiga i sina uttalanden om återförening. Kina förespråkar en fredlig återförening, men det kineserna prioriterar främst är fred och stabilitet i regionen. Dock är rädslan för kärnvapen stor, inte bara hos Kina, utan spridningen av kärnvapen väcker fruktan hos alla inblandade stater. Kina vill inte ha en stor industriell aktör med kärnvapen som närmaste granne. Och om kärnvapenkapaciteten skulle bestå på den koreanska halvön är en japansk kärnvapenrustning nära förstående. Kina skulle föredra att avväpna Nordkoreas kärnvapen utan att hota regimen i Pyongyang (Dagens Nyheter 030110).

Tusentals nordkoreanska flyktingar har tagit sig över gränsen till Kina och för att inte antalet flyktingar ska öka ännu mer ger Kina bistånd till Nordkorea i form av livsmedel och olja (Ornbrand/Hellman 2002: 24). För Nordkorea är Kina den absolut viktigaste handelspartnern, men för kineserna är handelsutbytet med Sydkorea ännu viktigare (Internet 2).

Om ett enat Korea ska ha starka band till USA kan det finnas säkerhetspolitiska skäl för Kina att motsätta sig en återförening. Men kineserna vill inte ha amerikanska trupper så nära Kina. Det bästa för Kina vore alltså en återförening, för då skulle motiveringen för USA: s baser falla bort (Dagens Nyheter 030110). Likväl ser kineserna att dialogen mellan Nord- och Sydkorea fortsätter, eftersom det bidrar till stabilitet i regionen och Kinas ledare Jiang Zemin har således givit sitt stöd till samarbetspolitiken mellan Nord- och Sydkorea. Kina har dessutom vid upprepande tillfällen uppmanat den nordkoreanska regimen att samtala med amerikanerna nu när Nordkoreas relationer till USA blivit alltmer fientliga, och det är möjligt att kineserna har ett visst inflytande över Kim Jong Il.

5.4 Japan

Japans relationer med både Nord- och Sydkorea präglas fortfarande av den japanska ockupationen av Korea 1910-1945. Koreanerna har oerhört svårt att förlåta Japan för det grymma sätt japanerna behandlade koreanerna och förtryckte den koreanska kulturen och livsstilen (Ruthström/Ruin 2000: 27).

Relationen mellan Japan och Nordkorea är i dagsläget mycket sval och under de samtal mellan länderna år 2000, som handlade om att upprätta diplomatiska förbindelser, upprepade nordkoreanerna hela tiden kravet på kompensation för lidandet under krigsåren. Japan däremot tänker inte ta några initiativ i den riktningen längre om inte Nordkorea berättar vad som har hänt med de japaner som enligt Japan kidnappades av nordkoreanska agenter på 1970-talet och fördes till Nordkorea. Japans premiärminister Junichiro Koizumi har hotat Nordkorea att om inte Nordkorea berättar vad som har hänt, så kommer Japan att stoppa sitt risbistånd till Nordkorea (Ruthström/Ruin 2000: 27). Detta skulle bli svårt för Nordkorea eftersom Japan, tillsammans med Sydkorea, USA och Kina, är en av Nordkoreas största biståndsgivare.

Mellan Japan och Sydkorea är relationerna också lite skakiga. De båda länderna har dock mycket gemensamt. De är båda demokratier och marknadsekonomier med starka band till USA. Dessutom har de ett betydelsefullt handelsutbyte. Fotbolls- VM 2002, där Japan och Sydkorea delade på värdskapet, var ett led i strävandena efter att förbättra relationerna mellan de båda länderna, men fortfarande finns det i Sydkorea en djup misstro mot Japan efter den japanska ockupationen (Ornbrant/Hellman 2002: 25).

Japan har en splittrad uppfattning angående frågan om en koreansk återförening. En återförening kan innebära att Japan får en farlig konkurrent både politiskt och ekonomiskt, eftersom ett förenat Korea blir ett stort land med omkring 70 miljoner invånare. På grund av Japans historiska kolonialism i Korea utgår dessutom Japan från att ett återförenat Korea skulle vara misstänksamt mot Japan. Detta gör att Japan ställer sig lite tveksamma till en återförening. Men samtidigt utgör Nordkorea ett säkerhetspolitiskt hot mot Japan som japanerna vill bli av med. Det säkerhetspolitiska hotet förtydligades i slutet av nittioalet då

Nordkorea provsköt en missil över japanskt luftrum. Det resulterade i protester från Japan och satte stopp för försöken att normalisera relationerna mellan de båda länderna (Dagens Nyheter 030110).

Japan skulle ha svårt att motsätta sig en återförening av Nord- och Sydkorea, särskilt om USA är för en sådan, men det är inte säkert att landet helhjärtat skulle gå in för en återförening och aktivt verkar för ett enande. För Japans del handlar återföreningsfrågan nämligen inte bara om landets relationer till Nord- och Sydkorea, utan också om relationerna med USA och Kina. Japan fruktar ett återförenat Korea som vänder blickarna mot Kina, samtidigt som USA drar tillbaka sina trupper från regionen (Ornbrant/Hellman 2002: 26).

5.5 Samarbete och konkurrens

Samtliga stormakter har ingått i flera olika samarbetsgrupper eller pakter med varandra angående situationen på Koreahalvön. Nordkorea har sina allierade i Ryssland och Kina, medan Sydkorea har haft starkare band till USA. Japan har länge haft svala relationer till både Nord- och Sydkorea, men förbättrat sina relationer med Sydkorea på sista tiden. Om enbart stormakterna studeras går det att se både försök till samarbete, men även stor splittring och konkurrens staterna emellan, där moraliskt beteende ligger bortanför ramen för staternas agerande.

Alliansen mellan Nordkorea och dess två stora grannar i norr; Ryssland och Kina, upprättades under Koreakriget. Den ideologiska och geopolitiska länken mellan de tre länderna bibehölls även efter kriget, men det har genom åren uppkommit spänningar mellan de tre staterna i triangelsamarbetet. Nordkorea har varit och är fortfarande mycket beroende av Kina och Ryssland, inte minst ekonomiskt, men även militärt och teknologiskt (Jae-Suk 1996: 87).

Under 1970- och tidiga 1980- talet stabiliserades diplomatiska relationer mellan USA och Kina. Den Sovjetstödda Vietnamesiska ockupationen av Kambodja samt Sovjets ockupation av Afghanistan skapade spänningar mellan Kina och Sovjet, och i sin tur Nordkoreas relation med sina två allierade. Nordkorea försökte undvika att bli inblandade i

den kinesisk- sovjetiska splittringen liksom undvika ett beroende från de två kommuniststaterna. Efter Kim II Sungs besök i Moskva 1984 blev det dock en dramatisk förbättring i relationerna mellan Sovjet och Nordkorea, vilket medförde sovjetisk hjälp, både ekonomisk och militär (Internet 1).

Sydkorea och Sovjet stabiliserade sina diplomatiska förbindelser 1990 och Sydkorea och Kina förbättrade sina relationer 1992. Stora anledningar till de alltmer vänliga relationerna staterna emellan var handeln. För både Kina och Sovjet var (och är) handelsutbytet med Sydkorea mycket viktigt. Detta ledde till starka spänningar mellan Nordkorea och dess traditionella allierade, Sovjetunionen och Kina. Kommunismens nederlag i Östeuropa 1989 och Sovjetunionens fall 1991 resulterade i en nedgång av kommunistisk hjälp till Nordkorea (Internet 2). Stormakterna Kina och Rysslands relationer till varandra samt till övriga världen har alltså varit av stor betydelse för hur Nordkoreas tillstånd har sett ut.

Sydkorea och USA har haft åtskilliga överenskommelser och försvarssamarbetet mellan de två länderna har varit viktigt för ländernas fredliga relation. USA har varit en mycket viktig samarbetspartner för Sydkorea, inte bara militärt, utan även diplomatiskt och ekonomiskt (Jae-Suk 1996: 86). Fortfarande är USA Sydkoreas viktigaste handelspartner liksom källa till kapital och teknologi. Stämningen mellan Nordkorea och USA har i stället präglats av starka spänningar, vilka resulterat på grund av det ömsesidiga hot länderna känner gentemot varandra. Nordkorea fruktar en amerikans invasion och lägger därför ner enorma summor på vapentechnologi. Nordkoreas massförstörelsevapen och missilexport gör att USA ser Nordkorea som en av de farligaste staterna i världen (Internet 1).

Japan och USA hade 1952 gått i hop och bildat en säkerhetspakt, vilken omarbetades 1960, då Japan fick en mer framträdande roll i Östasien. Sydkorea sökte en vänskaplig relation med Japan just på grund av att Japan fått en så pass stark ställning, och ett triangelsamarbete mellan USA, Japan och Sydkorea började sakta förhandlas fram (Jae-Suk 1996: 89). De tre staterna har på senare dagar också gått i hop och samarbetat i syfte att få ett stopp på Nordkoreas vapenframställning. På hösten 1998 gick USA, Sydkorea och Japan samman och stabiliserade en samordningsgrupp med representanter från de tre

ländernas regeringar, som hade till uppgift att se över Nordkoreas vapenpolitik. Samarbetet som leddes av USA: s före detta försvarsminister William J Perry hade till syfte att öka trycket på Nordkorea om inte Kim Jong Il eliminerade landets kärnvapenexport (Internet 1).

Nordkoreas missilprogram är en stor anledning till yttre aktörers agerande. Rysslands president Vladimir Putin reste under sommaren 2000 till Pyongyang i syfte att övertala Nordkorea att lägga ner sitt missilprogram. För USA är Nordkoreas missilprogram det viktigaste skälet till att bygga upp ett rymdmissilförsvar. Ryssland vill förhindra att USA utvecklar ett sådant missilförsvar (Ornbrant/Hellman 2002: 26). Det är med andra ord ett invecklat spel på Koreahalvön där stormakterna utgör betydelsefulla spelpjäser vars handlingar påverkar varandras agerande och ställningstagande. Precis som neorealismen säger, bildar stormakterna allianser och samarbetar när de känner hot från en tredje part, i det här fallet Nordkorea. Dessa allianser grundas dock endast på egenintresse från staterna och är enbart tillfälliga förbindelser. Det är tydligt att ingen stat vill att övriga stater ska ha mer att säga till om i Koreafrågan. Rädslan är stor för ett enat Korea som samarbetar med någon annan stat än med sin egna. För att förhindra att andra stater får mer makt och för att försäkra sin egen maktposition tvingas staterna till att handla egoistiskt för att hela tiden gynna sin egen maktställning. Det råder med andra ord stor rivalitet på den internationella arenan.

5.6 Maktfördelning

Sedan andra världskrigets slut har USA ofta utpekats som världens hegemon. I andra sammanhang har USA utpekats som den ”fria världens hegemon” och Sovjetunionen som den ”andra världens hegemon” (Hettne 2001: 45). I och med Sovjetunionens sammanbrott och den andra världens kollaps 1989-1991 har USA allt oftare utpekats som den globala hegemonen. USA har en enorm ekonomisk styrka som kan omsättas till militära medel och för att uppnå utrikespolitiska mål. USA har dessutom en politisk styrka som har stor förmåga att i diplomatiska förhandlingar påverka andra stater att följa USA: s linje (Mellbourn 2001: 6). Utifrån ett ideologiskt perspektiv har USA också varit mycket framgångsrikt att sprida sina ideologiska idéer till den övriga världen (Hettne 2001: 46).

I frågan om Koreas återförening så har USA länge varit en dominerande aktör, inte minst på grund av dess militära bidrag till Sydkorea. Även diplomatiskt har USA varit den mest pådrivande staten för att Nord- och Sydkorea ska börja föra dialoger med varandra. Men även om USA har haft en framträdande ställning i återföreningsfrågan, så är staten långt ifrån ensam om att spela en viktig roll för Koreas framtid. Ryssland, Kina och Japan är samtliga oerhört betydelsefulla i spelet om Korea och dessa stater skulle aldrig tillåta att USA styrde och ställde alltför mycket. Alla involverade stormakter arbetar, genom samarbete och koalitioner, för att hindra att en stat ska dominera allt för mycket och det är svårt att inta en hegemonisk position i en värld full med maktsträvande stater.

5.7 Sammanfattning av stormakternas inställning till återföreningsfrågan

Det bör poängteras att samtliga stater alltså är positiva till en fredlig återförening som för med sig stabilitet på Koreahalvön. Men alla fyra stater är också väldigt misstänksamma mot ett enat Korea, eftersom det är oklart huruvida ett enat Korea skulle agera på den utrikespolitiska scenen. Vilken stat ett enat Korea väljer att lita på är otroligt viktigt för hur maktfördelningen skulle se ut i världen samt hur de ekonomiska och politiska förbindelserna skulle bli.

Samtliga stormakter har inlett olika samarbetsavtal med varandra angående situationen i Korea. Det bör dock poängteras att dessa samarbeten och allianser är grundade på egenintressen från staterna och i praktiken uppträder samtliga inblandade stater som konkurrenter på den globala arenan. De agerar hela tiden för att balans och stabilitet ska upprätthållas och skulle någon stat sticka ut alltför mycket gör övriga stater allt för att förhindra denna stats dominans.

6. STATERNAS BETEENDE OCH MAKTFÖRDELNING I FRÅGA OM KOREA

I detta kapitel kommer teorins empiriska analogi att sammanföras. USA, Ryssland, Kina och Japans beteende på den internationella arenan liksom maktfördelningen mellan dessa stater, med avseende på Koreas återföreningsfråga, ska placeras in i den teoretiska modell som presenterades i kapitel tre.

De neorealistiska principerna om staters agerande tar sitt ursprung i den internationella anarkin, som enligt neorealister uppstår på grund av frånvaron av en global regering. Den anarkiska världsordningens kontinuerliga osäkerhet framförer en stark misstro hos systemets huvudaktörer; staterna, gentemot övriga stater i systemet, varpå staterna måste vara så effektiva som möjligt i sin förmåga att mobilisera resurser och därmed maximera sin makt, för att kunna överleva.

Samarbete är enligt neorealister näst intill omöjligt eftersom stater alltid prioriterar självförsörjning framför internationell samverkan. Stater ignorerar ett moraliskt beteende liksom ett handlande för det gemensamma bästa. Relationerna mellan olika stater präglas istället av konkurrens och rivalitet. Stater i ett anarkiskt, internationellt system kommer dock att handla rationellt. Om en stat dominerar globalt, så kommer övriga stater att gå ihop och bilda allianser för att väga upp mot denna dominerande stormakt, eller hegemon. Dessa allianser bygger dock på egenintresse och är endast tillfälliga förbindelser. Så fort hotet från en tredje part har lagt sig splittras allianserna och de tidigare bundsförvanterna agerar som konkurrenter igen. Staterna strävar alltså efter maktbalans och det internationella systemet kommer som resultat att få en multipolär karaktär.

Med utgångspunkt från de sex neorealistiska principerna om staters beteende samt neorealismens och hegemoniskolans gemensamma syn på det internationella systemets troliga polaritet, skapades, i kapitel tre, den teoretiska modellen, vilken gav fyra olika alternativ som resultat på USA, Ryssland, Kina och Japans intervention i frågan om Koreas återförening. Modellen är tänkt som ett redskap för att hjälpa till att besvara frågan hur dessa fyra stormakter har agerat i spelet om Korea: genom samarbete och ett handlande grundat på moralen, eller genom konkurrens och ett handlande utan hänsyn till moralen?

Även frågan om det internationella systemets maktfördelning med avseende på Koreafrågan var meningen att med modellens hjälp besvaras. Har maktfördelningen mellan de fyra stormakterna präglats av unipolaritet och hegemoni eller av multipolaritet och maktbalans mellan staterna?

Tabell 6. Teorins empiriska analogi

	Hegemoniskt statssystem, Unipolaritet	Maktbalans, Multipolaritet
Moraliskt beteende och strävan efter samarbete	1	2
Icke-moraliskt beteende och strävan efter konkurrens	3	4

De fyra olika alternativ som modellen ger är följande:

- 1) Ett hegemoniskt statssystem i vilket staterna agerar moraliskt och viljan till samarbete finns.
- 2) Ett internationellt system som präglas av maktbalans mellan staterna där staterna agerar moraliskt och viljan till samarbete finns.
- 3) Ett hegemoniskt statssystem i vilket staterna agerar omoraliskt och det råder konkurrens staterna emellan.
- 4) Ett internationellt system som präglas av maktbalans mellan staterna där staterna agerar omoraliskt och det råder konkurrens staterna emellan.

I spelet om Koreas framtid så är USA, Ryssland, Japan och Kina de externa huvudaktörerna, men var kommer dessa stater att hamna i matrisen?

6.1 Samarbete och moral eller konkurrens och icke-moral?

Spelet om Koreas framtid är en kamp mellan fyra stormakter. Dessa stormakter kan liknas vid betydelsefulla spelpjäser i ett spel, där ändamålet är att få så mycket makt som möjligt och det är tillåtet att ta till alla medel för att uppnå denna makt. Det finns med andra ord inte utrymme för ett moraliskt beteende, utan staternas agerande grundas alltjämt på egenintresse. Precis som neorealismen antyder, bildar stormakterna allianser och samarbetar när de känner hot från en tredje part, i det här fallet Nordkorea som genom sina massförstörelsevapen utgör ett stort hot mot säkerheten i hela världen, inte bara regionalt. Dessa allianser grundas dock endast på egenintresse från staterna och är blott tillfälliga förbindelser. Så fort hotet har eliminerats brukar dock allianserna splittras och de tidigare bundsförvanterna börjar istället konkurrera med varandra. Ett annat exempel på detta beteende är USA och Kina som förbättrade sina relationer med varandra i samband med den sovjetiska ockupationen av Afghanistan, vilket medförde oroligheter i Kinas relation till Nordkorea.

Samarbetet mellan de olika stormakterna har även grundats på ekonomiska intressen och om staterna inleder ett samarbete med en annan stat är det ofta på grund av att de kan nå ekonomiska vinster genom exempelvis fördelaktiga handelsavtal. USA är exempelvis en viktig handelspartner till Sydkorea och Nordkorea är beroende av bistånd från Ryssland, Kina och USA. Ingen stat vill att någon annan stat ska ha mer makt än vad den egna staten har, vilket bland annat Ryssland visar när de försöker förhindra USA att också utveckla ett missilprogram. Samma sak gäller Kina. En återförening mellan Nord- och Sydkorea skulle betyda att Japan förmodligen skulle kärnvapenrusta, för att balansera Koreas kärnvapenkapacitet. Detta vill inte kineserna. Den militära kapaciteten hos staterna är en huvudorsak till hur de handlar och på grund av Nordkoreas vapenkapacitet måste stormakterna vara mycket vaksamma på både Nordkorea och övriga stormakter. Staterna agerar med viljan att den säkerhetspolitiska balansen inte ska rubbas mer och gör den det agerar de direkt genom att gå ihop och samarbeta gentemot uppstickarstaten. Här går det inte att ta hänsyn moralen. Staterna handlar egoistiskt och de gör allt för att inte deras egen position ska försvagas. Samtliga stormakter har alltså ett beteende som baseras på konkurrens och icke-moral.

6.2 Hegemoniskt statssystem och unipolaritet eller maktbalans och multipolaritet?

Vad gäller spelet om Korea så är USA den dominerande aktören på Koreahalvön. Sydkorea skulle utan USA:s militära bidrag befinna sig i ett betydligt mer utsatt läge och risken för en nordkoreansk invasion skulle vara större. USA är djupt involverade i återföreningsfrågan och har varit pådrivande för att dialoger mellan nord och syd ska ta fart.

Men USA:s dominerande ställning är inte alltför kraftfull så att landet kan påtvinga övriga stormakter sin vilja att handla på ett visst sätt. Övriga stormakter är hela tiden vaksamma på USA samt på var de egentligen ska stå i frågan om Koreas återförening. Ryssland vill till varje pris förhindra att ett enat Korea enar sig med USA eller Kina eftersom det skulle reducera Rysslands makt och intressen i regionen och både Kina och Japan resonerar på samma sätt. Kina vill absolut inte se ett enat Korea som samarbetar med USA. Japan fruktar ett Korea som inleder vänskapsförbindelser med Kina samtidigt som USA drar tillbaka sina trupper från regionen. Detta skulle betyda att Japans makt reduceras. Samtliga stater fruktar alltså ett enat Korea som samarbetar med någon annan stat, eftersom det skulle innebära begränsad makt för dem själva. Makt och stabilitet är således de genomgående nyckelorden i studiet av stormakternas beteende med avseende på återföreningsfrågan i Korea

Kina, Ryssland och Japan agerar alltså på ett sådant sätt att det är svårt, om inte omöjligt, för USA att inta en hegemonisk ställning. Dessutom är det svårt för USA att vara hegemon i Koreafrågan eftersom Nordkorea har så pass stark förankring till både Kina och Ryssland. Dessa stater skulle göra allt för att hejda en amerikans dominans i spelet om Koreas framtid. Staterna handlar på ett sådant sätt att de försöker väga upp varandras makt, vilket försvårar en stats strävan efter en dominerande ställning. I Koreas återföreningsfråga finns det följaktligen fyra externa huvudaktörer som hela tiden agerar på ett sådant sätt att de väger upp varandras maktpositioner genom att bland annat bilda allianser och översynsgrupper. USA är således ingen hegemon, utan återföreningsfrågan på Koreahalvön utmärks av en strävan efter maktbalans

7. KONKLUSIONER

Syftet med uppsatsen var att belysa USA, Ryssland, Kina och Japans intervention och agerande i frågan om Koreas återförening samt undersöka vilken inställning dessa stater har till en återförening mellan Nord- och Sydkorea. Utifrån neorealismen och hegemoniskolan formulerades följande frågeställningar:

- Vilka intressen har USA, Ryssland, Kina och Japan i återföreningsfrågan och vilken roll spelar de?
- Finns det några tendenser till samarbete och moraliskt beteende för att lösa Koreafrågan eller handlar staterna endast utifrån icke-moral och egna intressen?
- Hur ser maktfördelningen ut mellan dessa stater i fråga om Korea?

Dessa frågeställningar har med utgångspunkt i neorealismens tankeskola samt hegemoniskolan bearbetats under uppsatsens gång och kommer i detta kapitel att klargöras.

Vad gäller spelet om Koreas framtid är USA, Ryssland, Kina och Japan alla positivt inställda till en fredlig återförening mellan Nord- och Sydkorea med förutsättning att de själva inte förlorar någonting i makt på att två stater plötsligt förenas till en, enda stat och genast blir en giftigare konkurrent på den globala arenan.

Samtliga stormakter har genom åren haft stort inflytande i Koreafrågan, såväl politiskt, ekonomiskt och militärt. De har på så sätt spelat avgörande roller i utvecklingen på Koreahalvön. Nord- och Sydkoreas politiska system är ju exempelvis anammade från ockupationsmakterna, Sovjetunionen och USA, så politiskt sätt har stormakterna spelat en minst sagt väsentligt roll. Samtliga stormakter har stöttat sina allierade på Koreahalvön med militär och ekonomisk hjälp, vilket också påverkat Nord- och Sydkoreas tillstånd.

Det är flera olika faktorer som styrt stormakternas intressen, däribland ekonomiska. Sydkorea är en mycket viktig handelspartner för både Kina och Ryssland, men även för USA och Japan. I grund och botten är det dock stormakternas strävan efter makt som är huvudorsaken till deras engagemang i Koreas återföreningsfråga. Det handlar om makt såväl politiskt, ekonomiskt och militärt. Skulle Korea bli ett enat land måste samtliga

stormakter se till att det inte på något sätt påverkar den egna statens internationella ställning. Därför är det så viktigt för dessa fyra stater att ha med ett finger i spelet om Koreas framtid.

Av de fyra olika alternativen i analysmodellen visar sig USA, Ryssland, Kina och Japans intervention i Koreas återföreningsfråga falla inom ruta 4: s ramar. Det internationella systemets karaktär med avseende på Koreas återföreningsfråga och dess externa aktörer; USA, Ryssland, Kina och Japan kan således formuleras på det sätt som ruta 4 i modellen uttrycker:

- Ett internationellt system som präglas av maktbalans mellan staterna där staterna agerar omoraliskt och det råder konkurrens staterna emellan.

USA, Ryssland, Kina och Japan är tveklöst de mest betydelsefulla externa aktörerna och de handlar enligt neorealismens teori om staters beteende, i och med att de uppträder som konkurrenter på den globala arenan och samarbetar endast i syfte att gynna sig själva. Moralen är någonting samtliga stater tar avstånd ifrån, eftersom moral är någonting som inte får utrymme i den regelbok för staternas interaktion i spelet om Korea.

USA, Ryssland, Kina och Japan visar i och med sitt agerande i Koreafrågan att de alla är maktsträvande stater som till varje pris vill undvika att en stat dominerar allt för mycket i återföreningsfrågan, eftersom det skulle innebära reducerad makt för den egna staten. Samtliga stater strävar efter stabilitet och jämvikt, de försöker med andra ord upprätthålla maktbalans och maktfördelningen i återföreningsfrågan har i hög grad varit multipolär.

Yttre staters beteende är följaktligen i högsta grad väsentligt för hur Koreas framtid kommer att se ut.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Litteratur

Bengtsson, Rikard m. Fl. (2001): *Perspektiv på världspolitik*. Lund: Studentlitteratur.

Buzan, Barry (1991): *People, states and fear*. Andra upplagan, London: Harvester, Wheatsheaf.

Cornell, Erik (1999): *Nordkorea- Sändebud till Paradiset*. Lund: Studentlitteratur.

Goldstein, S. Joshua (1999): *International Relations*. Tredje upplagan, Washington D.C: American University.

Hettne, B m. Fl. (2001): *Makt och internationella relationer*. Lund: Studentlitteratur.

Hobbes, Thomas (1997): *Leviathan*. New York: Norton.

Hobson, M. John (2000): *The State and International Relations*. Cambridge University.

Kegley, C. & Wittkopf, E. (2001): *World politics*. Boston: Bedford/St. Martin's.

Karlsson, Svante (1997): *Freds- och konfliktkunskap*. Lund: Studentlitteratur.

Lee Jae-Suk (1996): *Rethinking the Korean Unification Question*. Stockholm: Stockholms Universitet.

Morgenthau, Hans J. (1993): *Politics among nations- the struggle for power and peace*. New York: McGraw-Hill Inc.

Waltz, Kenneth N. (1979): *Theory of International Politics*. New York: McGraw-Hill Inc.

Österud, Öyvind (1996): *Statsvetenskap- Introduktion I politisk analys*. Oslo: Universitetsförlaget.

Tidningar och tidsskrifter

Dagens Nyheter 030110: *Frågor och svar om hotet från Nordkorea*

Dagens Nyheter 030114 : *"Fall inte undan för utpressningen"*

Mellbourn, Anders: "Den enda supermakten- USA vid början av ett nytt årtusende." *Världspolitikens dagsfrågor* 6/2001.

Ornbrant, Fredrika & Hellman, Jonas: "Koreas återförening i sikte?" *Världspolitikens dagsfrågor* 6/2002.

Ruin, Pål & Ruthström, Cecilia: "Ny roll för Japan?" *Världspolitikens dagsfrågor* 12/2000.

Internet

Internet 1: IAES hemsida (20030418): *IAES speciella sida om Nordkorea*.

<http://www.iaea.org/worldatom/Press/Focus/IaeaDprk>

Internet 2: FN:s sida om Sydkorea (20030418): *Sydkoreas permanenta uppdrag I FN*.

<http://www.un.int/korea/index.htm>